2019

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat kotiopetukseen siirtymisen taustalla

KYSELYN KOOSTE

Sisällysluettelo

1 KYSELYN TAUSTA JA TARKOITUS 2

2 KOTIOPETUKSEEN PÄÄTYMISEN SYYT 4

3 KOTIOPETUKSEEN SIIRTYMINEN 7

3.1 Alueellinen painopiste ja paikalliset taustatekijät 7

3.2 Kiusaamiseen ja/tai sisäilmaoireisiin puuttuminen 9

3.3 Luokka-aste ja kotiopetuksen kesto 10

3.4 Kotiopetukseen siirtymisestä ilmoittaminen 12

4 LAPSEN/NUOREN JA PERHEEN NÄKÖKULMA 13

4.1 Oireilu ennen kotiopetukseen siirtymistä 13

4.2 Siirtymävaihe ja saatu tuki 15

4.3 Kokemuksia kotiopetukseen siirtymisen vaikutuksista 17

5 YHTEENVETOA 20

LIITTEET 23

Suomen Kotikouluyhdistys ry

Kiusaaminen ja sisäilmaongelmat –kysely

1 KYSELYN TAUSTA JA TARKOITUS

Kotiopetukseen siirrytään monista eri syistä ja usein ne liittyvät siihen, että huoltajat haluavat itse vaikuttaa enemmän lapsen tai nuoren opiskeluun, oppimismenetelmiin ja oppimisympäristöön. Osassa perheitä keskeinen tekijä kotiopetukseen siirtymisessä on ollut kiusaaminen tai sisäilmaongelmat koulussa.

Suomen Kotikouluyhdistys ry toteutti helmikuussa 2019 kyselyn *Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat kotiopetukseen siirtymisen taustalla*, josta käytetään tässä koosteessa lyhennettyä muotoa *Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat*. Kysely oli suunnattu huoltajille, joiden lapsi tai nuori käy kotikoulua ensisijaisesti kiusaamisesta ja/tai sisäilmaongelmista johtuvista syistä. Kysymykset rakentuivat tätä taustaa vasten, sillä aiheesta haluttiin tietoa ja kokemuksia.

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat –kyselyn tarkoituksena ei ollut kartoittaa kaikkia mahdollisia syitä päätyä kotiopetukseen vaan tehdä kyselyssä rajattua aihetta näkyväksi ja saada tietoa, joka hyödyttää kotikouluun liittyvää tutkimusta. Kyselyllä kerättiin myös perheiden ja lasten tai nuorten kokemuksia itse prosessista, kotiopetukseen siirtymisen vaikutuksista, kotiopetuksen toteuttamisesta sekä siitä, miten heitä on kuultu ja lapsen/nuoren tilanne ja kokemus otettu huomioon esimerkiksi oppivelvollisen edistymisen seurantaan liittyvissä asioissa. Kysymykset löytyvät liitteestä 1.

Kyselystä tiedotettiin ja sitä jaettiin Suomen Kotikouluyhdistys ry:n netti- ja Facebook-sivuilla, somekanavissa ja -ryhmissä sekä sisäisenä tiedotuksena yhdistyksen jäsenille. Kyselyä levitettiin myös suljetuissa Facebook-ryhmissä *Kotikoulu – Homeschool*, *Pk-seudun kotikoululaiset*, *Feeniks-nettikoulu* ja *Turun Feeniks-koulu*, sekä yksittäisissä sähköpostiviesteissä ja henkilökohtaisissa verkostoissa.

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat -kysely toteutettiin Google Formsilla 4.-22.2.2019 välisenä aikana ja vastaaminen tapahtui anonyymisti. Määräaikaan mennessä vastauksia kertyi 33 osallistujalta, joista 1 hylättiin vastausten puutteellisuuden vuoksi ja 3 siksi, että täysin samat vastaukset toistuivat kolmen eri aikaleiman kohdalla. Tässä koosteessa käsitellään näin ollen 29 huoltajan vastauksia, jotka koskevat 37 kyselyn kohderyhmään kuuluvaa lasta/nuorta, ja nostetaan esille keskeisiä huomioita kyselyn aihepiiriin liittyen.

2 KOTIOPETUKSEEN PÄÄTYMISEN SYYT

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat –kyselyn alkuosassa kartoitettiin kotiopetukseen siirtymisen lähtötilannetta ja kiusaamisen tai sisäilmaongelmien merkittävyyttä päätöksenteossa. Lisäksi tiedusteltiin, oliko kyse järjestelystä, jossa lapsi tai nuori on kirjoilla koulussa vai kotioppijana kotikoulussa olematta kirjoilla missään koulussa. Tiedolla on merkitystä siksi, että kotioppijoiden huoltajat ovat yksin vastuussa oppivelvollisuuden suorittamisesta ja siihen liittyvistä kustannuksista sekä käytännön järjestelyistä. Jos taas lapsi tai nuori käy koulua kotona mutta on kirjoilla koulussa eli koulun oppilas, opetus- ja järjestelyvastuu on koululla ja kunnalla.

Kuviosta 1 ilmenee, että yli puolet vastanneista (n=29) on päätynyt ottamaan lapsen tai nuoren kotiopetukseen johtuen ensisijaisesti koulutilojen sisäilmasta aiheutuneista oireista. Toiseksi yleisin syy on ollut kiusaaminen ja kolmanneksi sekä sisäilmasta johtuvat oireet että kiusaaminen.

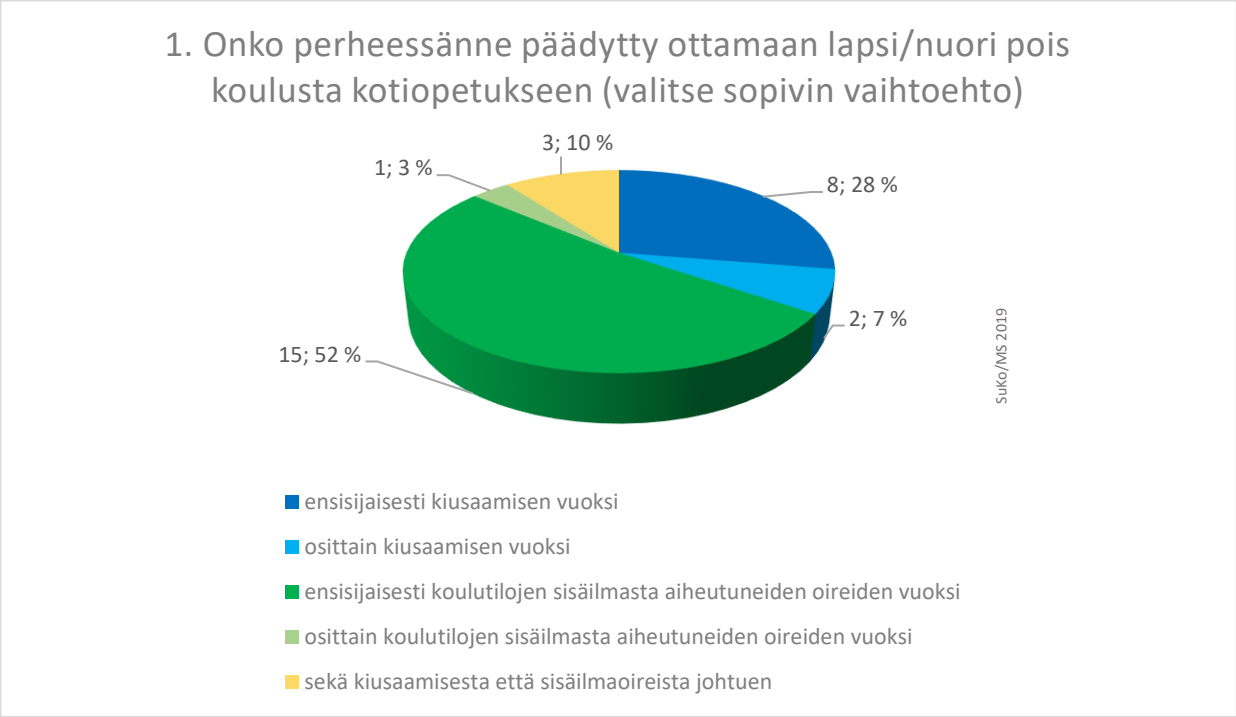

KUVIO 1.

Kiusaamisen ja/tai sisäilmaongelmien vuoksi kotiopetukseen päätyneiden vastauksissa (n=29) 10 perheessä kyse on erityisistä opetusjärjestelyistä ja kahden kohdalla muusta järjestelystä. Kyselyyn vastanneista 17 perheessä lapsi tai nuori on kotioppija eli kotiopetuksessa kotikoulussa pois koulun kirjoilta ja näistä yhdessä kyse oli entisestä kotioppijasta. (Kuvio 2.)

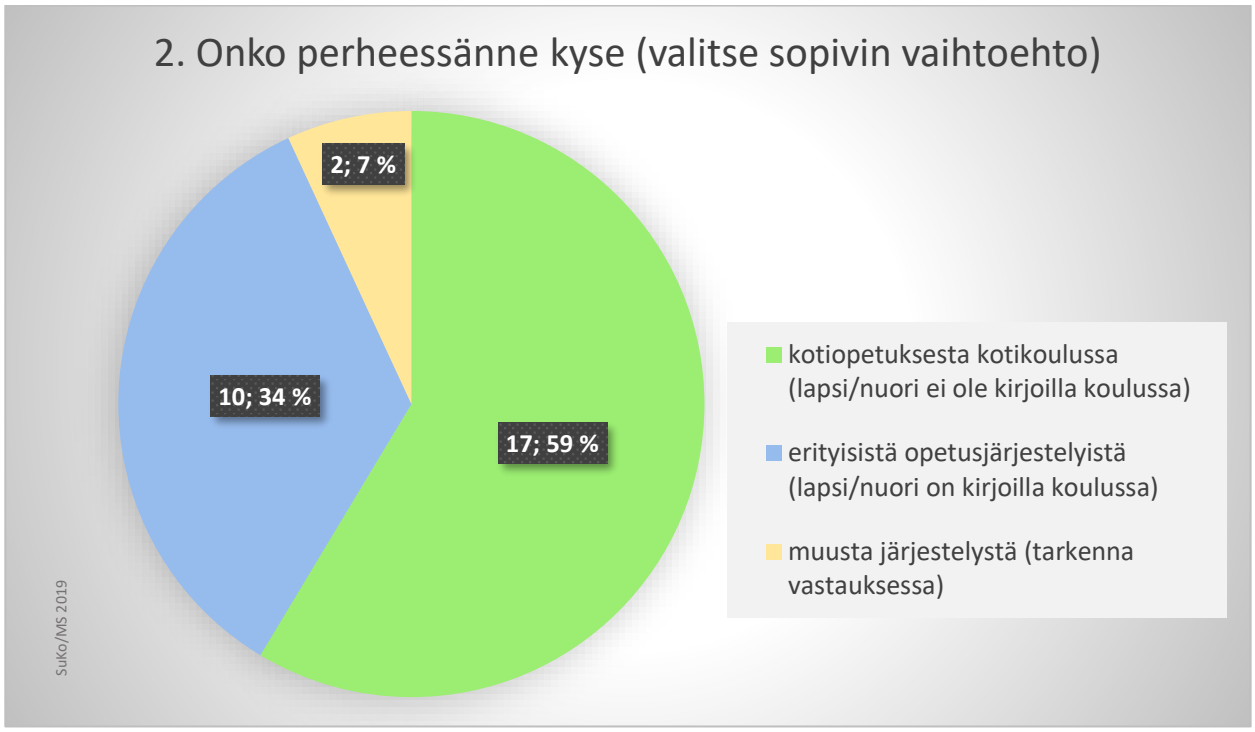

KUVIO 2.

Vastanneista (n=29) kahdeksan (8) ilmoitti kiusaamisen ja viisitoista (15) sisäilmaongelmat ensisijaiseksi syyksi ottaa lapsi tai nuori kotiopetukseen. Kolmessa (3) tapauksessa syynä oli sekä kiusaaminen että sisäilmaongelmat, kahdessa (2) osittain kiusaaminen ja yhdessä (1) osittain sisäilmaongelmat. Kotioppijoiden kohdalla yleisin syy oli kiusaaminen ja lähes yhtä yleisenä sisäilmaongelmat. Erityisiin opetusjärjestelyihin tai muihin järjestelyihin päätyneet ilmoittivat koulutilojen sisäilmaongelmat keskeisimmäksi tekijäksi perheen tekemälle ratkaisulle. Enemmistölle kyselyyn osallistuneista kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat olivat ratkaiseva syy päätyä kotiopetukseen, ja kolmessa tapauksessa ne vaikuttivat osittain, jolloin syitä oli myös muita. (Kuvio 3.)

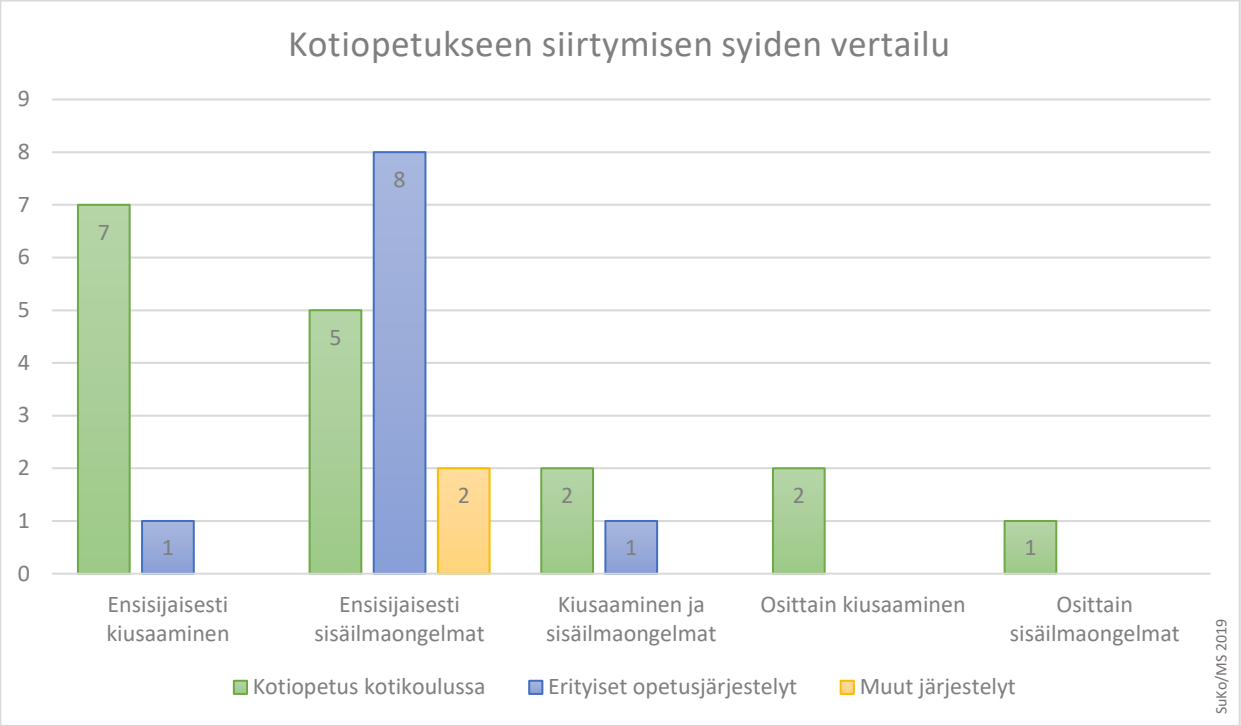

KUVIO 3.

Kyselyssä myös tiedusteltiin, onko yhden lapsen kiusaaminen tai sisäilmaongelmat yhdessä koulussa vaikuttaneet siihen, käyvätkö muut perheen lapset koulua. Vastanneista yhdessä tapauksessa kiusaamisella on ollut vaikutusta siihen, että kaikki muutkin lapset ovat kotiopetuksessa. Kymmenessä (10) tapauksessa koulun sisäilmaongelmilla on ollut vaikutusta siihen, että perheen muut lapset on otettu kotiopetukseen tai laitettu toiseen kouluun.

3 KOTIOPETUKSEEN SIIRTYMINEN

3.1 Alueellinen painopiste ja paikalliset taustatekijät

Kyselyyn vastanneiden (n=29) aluehallinnollinen jakauma painottuu Etelä-Suomeen (11) sekä Länsi- ja Sisä-Suomeen (8). Lounais-Suomesta vastauksia tuli 3, Pohjois-Suomesta ja Lapista 3 ja Itä-Suomesta 1. (Kuvio 4.) Vaihtoehdossa *Muualla, missä?* Pirkanmaa mainittiin kahdessa ja Keski-Suomi yhdessä tarkentavassa vastauksessa, mikä käytännössä nostaa Länsi- ja Sisä-Suomen osuutta kahdeksasta (8) yhteentoista (11). Osa vastaajista tarkensi myös kunnan, mutta Suomen Kotikouluyhdistys ry ei julkaise kyseisiä tietoja vastaajien ja heidän perheidensä yksityisyyden suojelemiseksi.

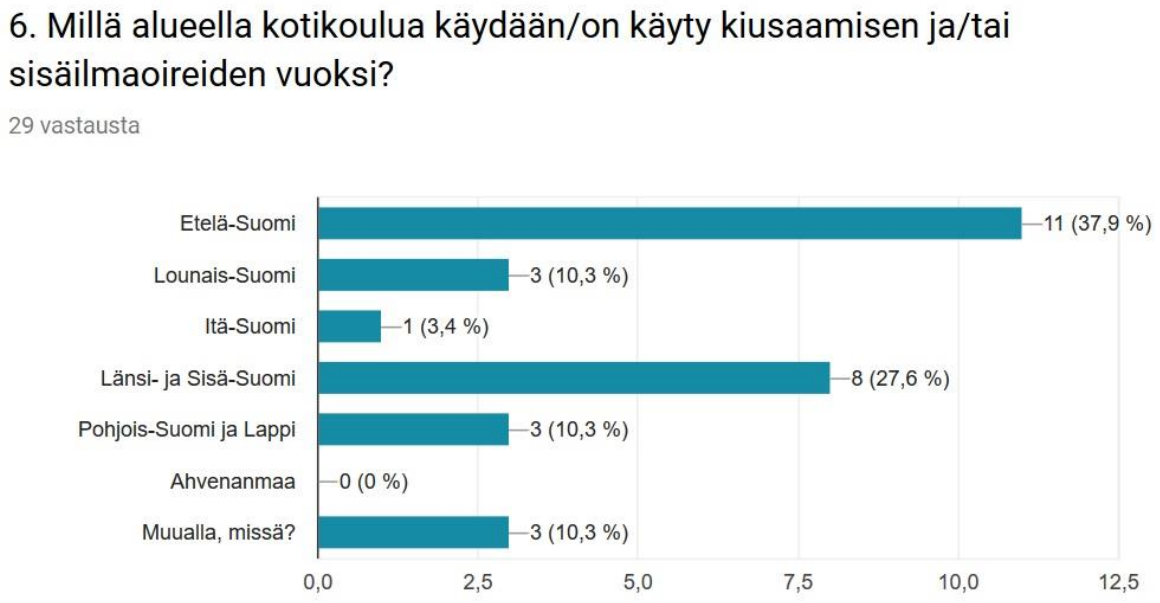

KUVIO 4.

Kyselyssä tiedusteltiin, oliko kotiopetukseen siirtyneen lapsen tai nuoren kohdalla kyse koulusta, joka on mukana KiVa Koulu –ohjelmassa tai koulusta, jossa tiedetään ilmenevän paljon kiusaamista tai katsotaan, että sitä ei esiinny. Vastaavasti tiedusteltiin, oliko kyse koulusta, jossa on väistötilat tai koulusta, jossa sisäilmaongelmia ei ole havaittu tutkimuksin tai sisäilmaongelmiin ei ole puututtu. Kysymyskohdassa oli mahdollista ilmoittaa myös muu mahdollinen syy ja tarkentaa sitä erillisessä vastauskentässä.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan sopivat vaihtoehdot, sillä kyselyssä kartoitettiin myös niitä tapauksia, joissa syynä kotiopetukseen päätymiselle oli sekä kiusaaminen että sisäilmaongelmat koulussa. (Liite 1, 3.)

Vastaajista (n=29) yli puolet (17) ilmoitti, että koulutilojen sisäilmaongelmiin ei ollut puututtu ja heistä viisi (5) ilmoitti myös, että sisäilmaongelmia ei ollut havaittu tutkimuksin. Näistä vastaajista (n=17) ensisijainen syy päätyä kotiopetukseen koulutilojen sisäilmasta johtuneiden oireiden vuoksi oli kolmellatoista (13), yhdellä (1) osittain niistä johtuen, kahdella (2) sekä kiusaamisesta että sisäilmasta ja yhdellä (1) kiusaamisesta johtuen. Kiusaamiseen liittyneissä syissä eniten mainintoja (6 kpl) sai koulu, jossa katsotaan, että ”kiusaamista ei esiinny” eli sitä ei myönnetä tapahtuvan. Näin maininneista neljä (4) vastaajaa oli päätynyt kotiopetukseen ensisijaisesti kiusaamisen vuoksi. KiVa-koulu mainittiin viidessä (5) tapauksessa, joista kahdessa (2) kiusaaminen oli ensisijainen syy päätyä kotiopetukseen, kahdessa (2) sekä kiusaamisesta että sisäilmasta johtuva syy ja yhdessä (1) ensisijainen syy oli sisäilmaongelmat. Väistötilat mainittiin kolmessa (3) vastauksessa, joista kahdessa (2) tapauksessa ensisijainen syy kotiopetukselle oli sisäilmaongelmat ja yhdessä (1) kiusaaminen. Yksittäinen maininta annettiin koulusta, jossa tiedettiin ilmenevän paljon kiusaamista ja seitsemän (7) vastaajaa valitsi myös vaihtoehdon *muusta (tarkenna vastauskenttään).* Kuvio 5 ja taulukko 1 havainnollistavat edellä selvitettyjä vastausmääriä ja valittujen vaihtoehtojen jakautumista.

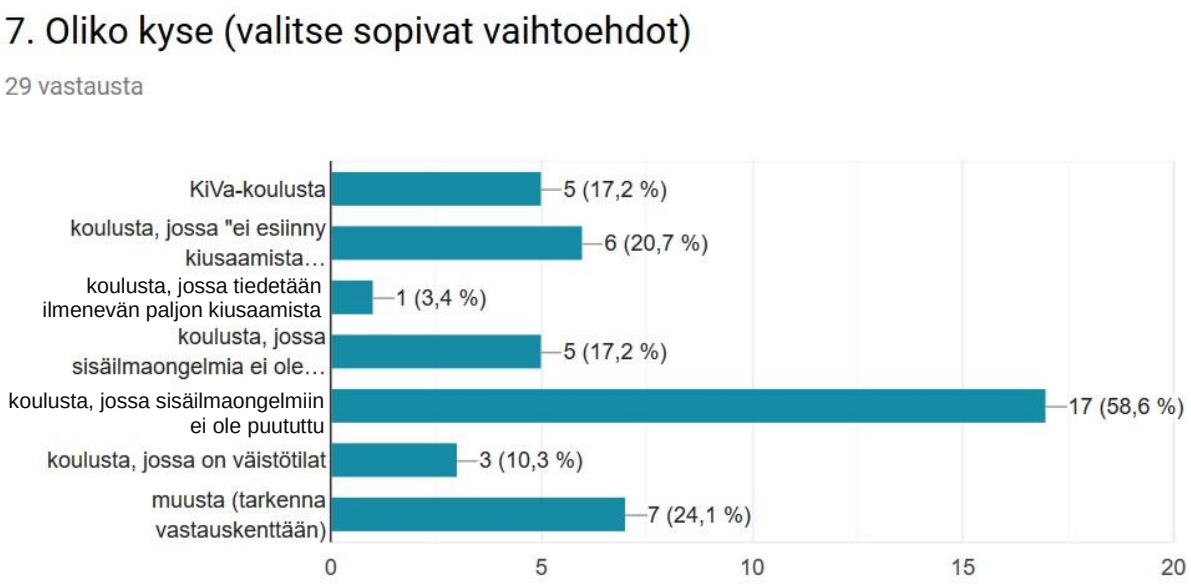

KUVIO 5.

TAULUKKO 1.

7. Oliko kyse (valitse sopivat vaihtoehdot)																														SuKo/MS 2019
Vaihtoehdot	Valitut vaihtoehdot / 1-29 vastaajaa																													samat
KiVa-koulusta			■						■	■	■						■													5
koulusta, jossa "ei esiinny kiusaamista" (kiusaamista ei myönnetä tapahtuvan)				■			■													■				■			■		■	6
koulusta, jossa tiedetään ilmenevän paljon kiusaamista		■																												1
koulusta, jossa on väistötilat					■											■												■		3
koulusta, jossa sisäilmaongelmia ei ole havaittu tutkimuksin						■			■				■	■								■								5
koulusta, jossa sisäilmaongelmiin ei ole puututtu	■			■		■		■	■	■		■	■	■	■	■			■		■	■	■		■	■				17
muusta (tarkenna vastauskenttään)											■			■	■		■	■										■	■	7
vaihtoehdot/vastaaja	1	1	1	2	1	2	1	1	3	2	2	1	2	3	2	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	2	

Kysymyksessä 7 (liite 1, 3) vastaajan oli mahdollista tarkentaa vastauskenttään ja tuoda esille muita mahdollisia seikkoja, jotka liittyivät kouluun, josta lapsi tai nuori otettiin kotiopetukseen. Pääosa vastauksista liittyi koulutilojen sisäilmaongelmiin esimerkiksi niin, että sisäilmaongelmia oli salailtu, oireilmoituksia oli jätetty huomioimatta, sisäilmatutkimusten aloittamista oli viivytelty, tai ne olivat kesken, tutkimuksiin oli yritetty vaikuttaa eri toimenpiteillä, tutkimustuloksia ei annettu nähtäväksi, tiloja oli remontoitu tai menossa remonttiin, sisäilmaan liittyviä korjauksia on tehty tai tullaan tekemään vuosien päästä.

3.2 Kiusaamiseen ja/tai sisäilmaoireisiin puuttuminen

Vastaajilta tiedusteltiin, hoidettiinko asiaa ja puututtiinko kiusaamiseen ja/tai sisäilmaoireisiin koulussa ennen perheen kotiopetuspäätöstä. Kyllä-vastauksia oli 10 (34%) ja ei-vastauksia 19 (66%) eli kaikista vastanneista (n=29) lähes kaksikolmasosaa. (Kuvio 7.)

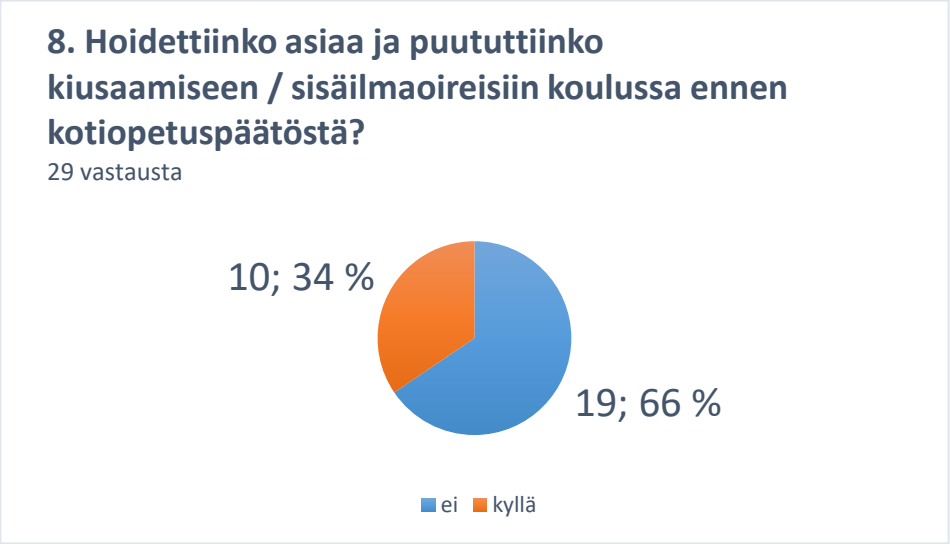

KUVIO 7.

Vastauksia oli mahdollista tarkentaa erillisessä vastauskentässä. Muutamassa tapauksessa tilannetta oli pyritty auttamaan keskustelemalla, kokeilemalla erilaisia opetusjärjestelyjä, tekemällä erityisen tuen päätös, kuulemalla vanhempia ja järjestämällä kysely sisäilmaoireista. Kielteisinä kokemuksina esille nousi muun muassa koulun puolelta tapahtunut uhkailu numeroiden laskemisella, lastensuojeluilmoituksella tai lapsen järjestämisellä lastenpsykiatrian asiakkaaksi. Muutama huoltaja oli joutunut kääntymään viranomaisten puoleen saadakseen apua tilanteeseen.

3.3 Luokka-aste ja kotiopetuksen kesto

Kyselyssä kartoitettiin, millä luokka-asteella kotiopetukseen siirtyminen tapahtui, ajoittuiko se lukukauden/lukuvuoden päättymisen jälkeen vai keskelle lukukautta ja kuinka kauan lapsi/nuori on ollut tai oli kotiopetuksessa (liite 1, 3). Kuviosta 8 ilmenee luokka-astekohtainen jakauma 33 lapsen/nuoren osalta (n=37). Kahden (2) kohdalla kyseinen tieto jäi epäselväksi ja kahden (2) ilmoitettiin olleen kotikoulussa alusta saakka. Vastausten perusteella kotiopetukseen on siirrytty pääasiassa kesken lukuvuoden ja määrällisesti eniten luokka-asteilla 1., 5., ja 7.

KUVIO 8.

Kyselyyn vastanneiden lapset/nuoret (n=37) ovat olleet tai olivat olleet kotiopetuksessa eripituisia aikoja. Lyhimmillään kyse on päivästä muutamaan viikkoon ja pisimmillään seitsemän vuotta. Osa vastanneista oli päätynyt kotiopetukseen vasta hiljattain suhteessa kyselyn ajankohtaan. Eniten mainintoja saivat lyhyet alle 6 kuukauden ja 1-2 vuoden kestot. Yhdessä (1) vastauksessa kotiopetuksessa oloaika jäi epäselväksi, joten se jätettiin pois oheisesta kaaviosta (kuvio 9), joka havainnollistaa kestojen jakaumaa.

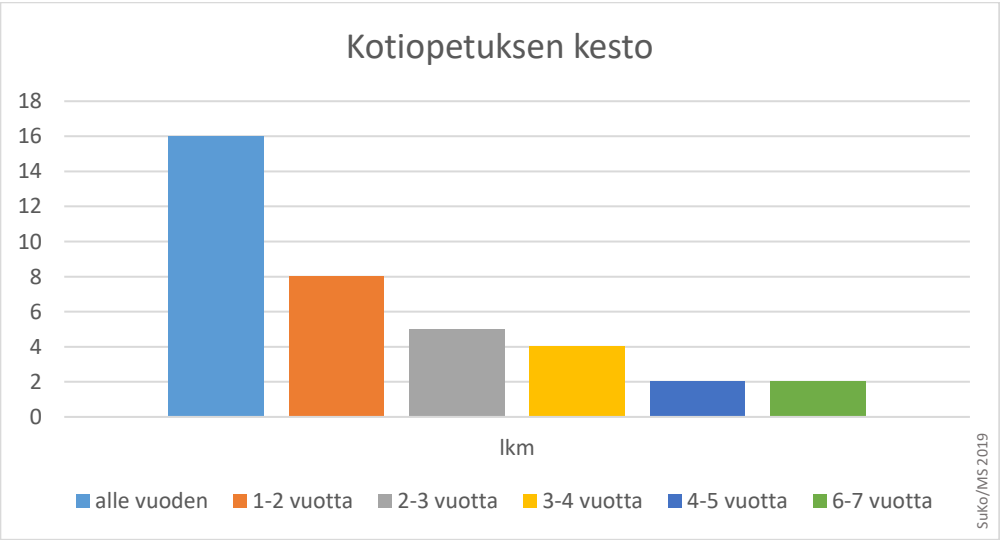

KUVIO 9.

3.4 Kotiopetukseen siirtymisestä ilmoittaminen

Enemmistö huoltajista oli ilmoittanut koululle tai viranomaiselle kotiopetukseen siirtymisen yhteydessä syyn, miksi perheessä päädyttiin kyseiseen ratkaisuun. Vain viisi (5) kaikista vastanneista (n=29) jätti sen ilmoittamatta (kuvio 10).

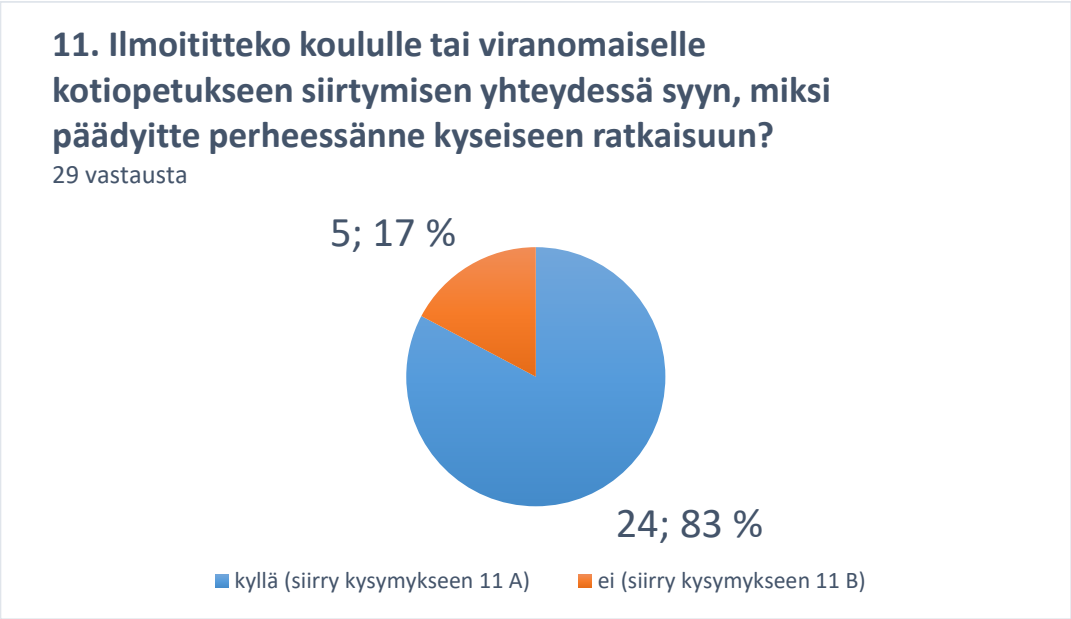

KUVIO 10.

Huoltajien ilmoitukseen oli suhtauduttu koulussa hyvin eri tavoin, mikä ilmeni 22 vastaajan kommenteista. Heistä noin puolet koki, että suhtautuminen oli ollut ymmärtäväistä, asiallista, yhteistyöhaluista tai neutraalia. Yksittäisissä kommenteissa kiitosta positiivisesta suhtautumisesta annettiin rehtorille, terveydenhoitajalle, tutkivalle opettajalle ja osalle opettajista. Kahdessa (2) tapauksessa huoltajat olleet saaneet vielä vastausta ilmoitettuaan kotiopetukseen siirtymisestä. Noin puolet vastaajista taas koki saaneensa välinpitämätöntä, syyllistävää, vihamielistä tai uhkailevaa kohtelua.

4 LAPSEN/NUOREN JA PERHEEN NÄKÖKULMA

4.1 Oireilu ennen kotiopetukseen siirtymistä

Stressi, ahdistuneisuus, keskittymisvaikeudet ja uniongelmat olivat vastausten perusteella tyypillisiä oireita monen lapsen tai nuoren kohdalla ennen kotiopetukseen siirtymistä koulussa tapahtuneen kiusaamisen tai koulutilojen sisäilmasta johtuneiden oireiden vuoksi. Koulupelkoa esiintyi kaikissa tapauksissa, joissa kiusaaminen mainittiin ensisijaiseksi syyksi kotiopetukseen päätymiselle sekä kahdessa kolmesta, joissa kiusaaminen vaikutti osittain perheen päätökseen. Muita oireita, pelkoja ja vastaavaa mainittiin 19 vastauksessa kaikista vastanneista (n=29), ja niitä oli mahdollista tarkentaa erillisessä vastauskentässä. Kuviosta 11 ilmenee vastaajien valitsemat vaihtoehdot kokonaisuutena ja taulukosta 2, kuinka eri oireet jakautuivat kotiopetukseen päätymisen syiden perusteella.

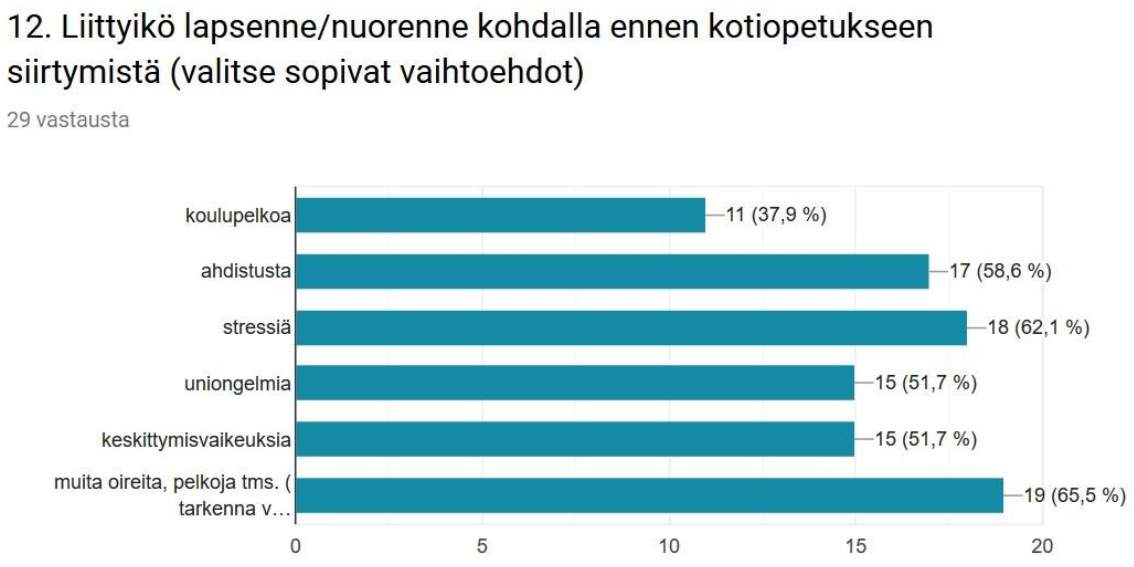

KUVIO 11.

TAULUKKO 2

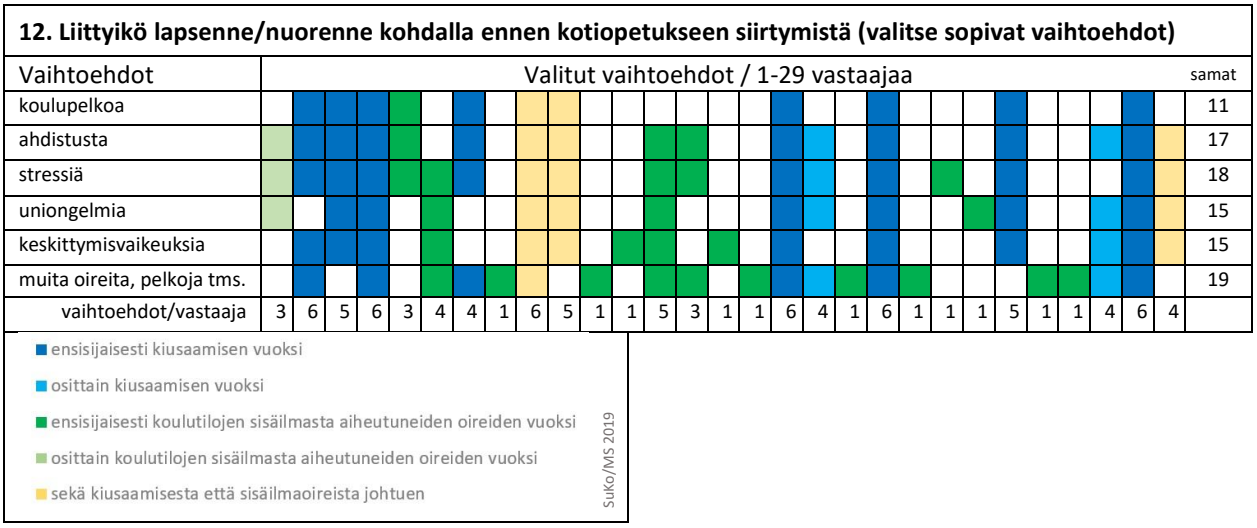

Vastaajat erittelivät myös lapsessaan tai nuoressaan ilmenneitä muita oireita ja pelkoja sekä tunnetiloja, joista moni toistui eri vastauksissa. Eniten mainintoja saaneet oireet, pelot ja tunnetilat ilmenevät kuvion 12 sanapilvessä suurempina fonttikokoina.

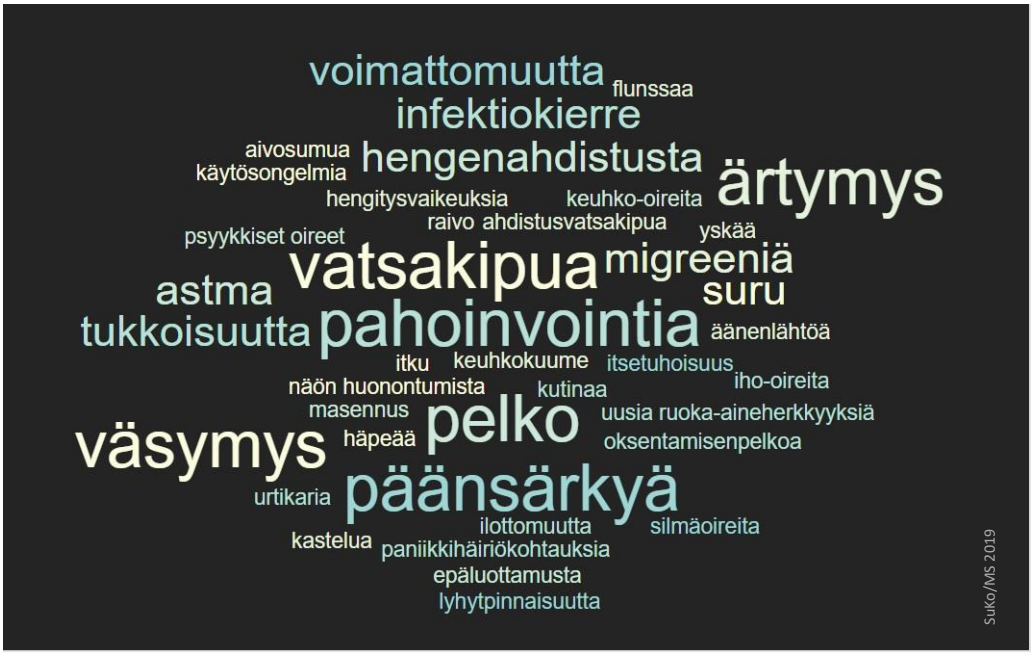

KUVIO 12.

Taulukosta 3 ilmenee, että suurimmassa osassa vastanneiden perheitä kotiopetukseen siirtyminen nähtiin ainoana vaihtoehtona. Näistä viidessätoista (15) tapauksessa kyse oli myös muista tekijöistä, kuten huoltajan ja/tai lapsen tai nuoren aloitteesta tai perheen yhdessä tekemästä päätöksestä.

TAULUKKO 3

13. Mikä vaihtoehto alla olevista kuvaa tilannettanne parhaiten (valitse sopivat vaihtoehdot)? SuKo/MS 2019																														
Vaihtoehdot	Valitut vaihtoehdot / 1-29 vastaajaa																													samat
Kotiopetukseen päädyttiin lapsen/nuoren omasta aloitteesta										■								■						■				■		4
Kotiopetukseen päädyttiin huoltajien aloitteesta		■						■		■			■				■	■		■							■			8
Kotiopetukseen siirtyminen oli perheen yhteinen päätös			■	■			■	■	■		■	■			■			■	■	■		■		■	■			■		15
Kotiopetukseen siirtyminen nähtiin ainoana vaihtoehtona	■	■	■	■	■	■		■		■	■		■	■	■	■	■			■	■	■	■	■	■	■		■	■	23
Kotiopetukseen siirryttiin koulun rehtorin / opettajan… *																	■									■				2
vaihtoehdot/vastaaja	1	2	2	2	1	1	1	3	1	3	2	1	2	1	2	1	2	3	1	3	1	2	1	3	2	2	1	3	1	

*Kotiopetukseen siirryttiin koulun rehtorin / opettajan / kunnan opetusviranomaisen / sosiaalityöntekijän / lastensuojelun työntekijän / lääkärin / koulukuraattorin / sukulaisen / muun tahon aloitteesta tai ehdotuksesta. Tarkenna vastauskenttään kenen/keiden.

4.2 Siirtymävaihe ja saatu tuki

Vastanneiden (n=29) kokemukset kotiopetukseen siirtymisestä jakautuivat melko tasaisesti helpon, melko helpon ja vaikean välillä (kuvio 13). Siirtymävaiheen sujuvuuteen oli vaikuttanut muun muassa se, että lapsen tai nuoren vointi oli kohentunut, kärsimys koulussa oli ohitse, ei tarvinnut pelätä, keskittyminen parani.

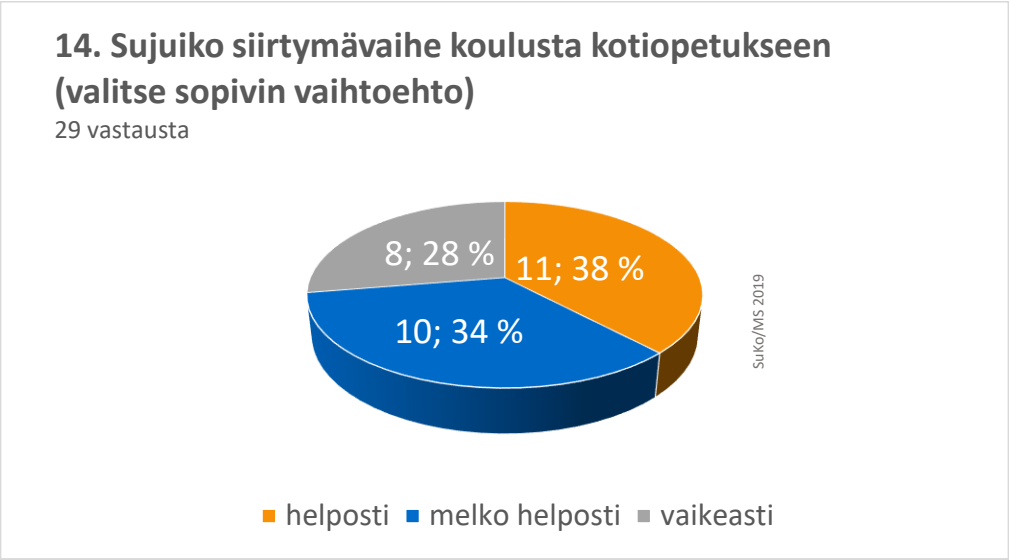

KUVIO 13.

Neljätoista (14) vastaajaa eli lähes puolet (n=29) ilmoitti, etteivät olleet saaneet minkäänlaista tukea lapsen tai nuoren kotiopetukseen liittyvissä asioissa. Yksi (1) oli saanut tukea valvonnasta vastaavalta koululta, kolme tutkivalta opettajalta, joista kaksi oli saanut tukea myös muualta. Muualta saaduksi tueksi (13 vastaajaa) mainittiin esimerkiksi muiden kotioppijoiden vertaistuki, kotikouluaiheisista Facebook-ryhmistä saadut neuvot ja vertaistuki esimerkiksi opettamiseen ja OPSiin liittyen. Tukea ja hyväksyntää oli saatu myös lasta hoitavalta psykologilta, erityisopettajalta, luokanvalvojalta, opetustoimessa toimivalta kuraattorilta tai verkkohankkeesta, jossa lapsi opiskelee. (Kuvio 14.)

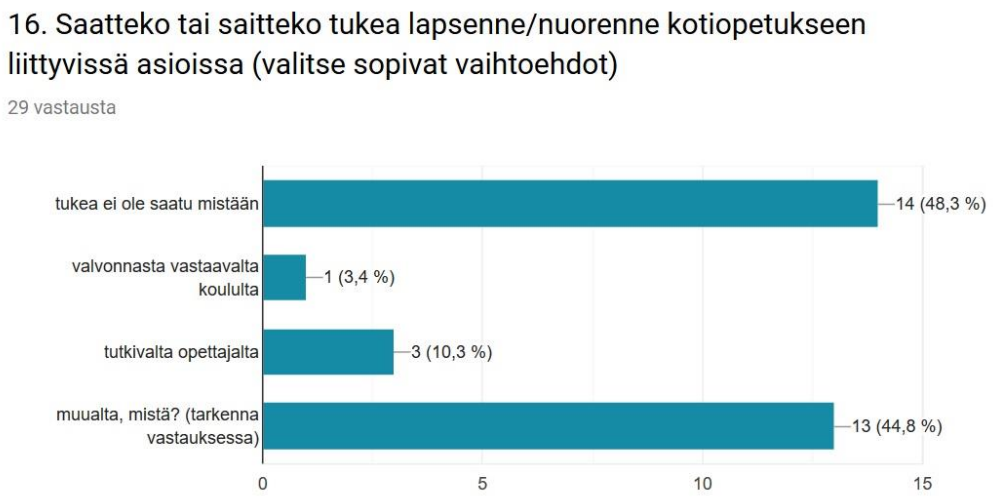

KUVIO 14.

Vastaajilta tiedusteltiin myös, onko kotiopetukseen jäämisen syyt otettu huomioon lapsen tai nuoren kohtaamisessa ja hänen oppimisensa edistymisen seurannassa. Vastanneista (n=29) vain kahdeksan (8) koki, että lapsen tai nuoren tilannetta oli otettu huomioon kohtaamisessa ja seurannassa. Tämä ilmeni muun muassa siten, että perheen toiveita on huomioitu tapaamisjärjestelyissä ja suhtautuminen on ollut kannustavaa ja ymmärtäväistä. Muutamassa vastauksessa nousi esille kielteinen suhtautuminen ja perheen kokema kiusaaminen opettajan puolelta.

4.3 Kokemuksia kotiopetukseen siirtymisen vaikutuksista

Kyselyyn osallistuneilta tiedusteltiin, millaiseksi lapsi tai nuori oli kokenut kotiopetukseen siirtymisen. Vastausten perusteella suurin osa oli kokenut tilanteen myönteiseksi, mikä tyypillisimmin johtui siitä, että kiusaamisesta tai sisäilmaongelmista johtuneet oireet helpottuivat tai hävisivät. Kolmessa (3) vastauksessa, joissa kotiopetukseen siirtyminen johtui sekä kiusaamisesta että sisäilmasta, muutos oli koettu hyväksi ja helpottavaksi, tai tilanteeseen oltiin todella tyytyväisiä. Syyn ollessa jompikumpi, kiusaaminen tai sisäilma, myönteisten puolien lisäksi kotiopetukseen siirtymisessä oli koettu myös varjopuolia.

Tapauksista, joissa kiusaaminen oli ollut ensisijainen (8) tai osittainen (2) syy siirtyä kotiopetukseen, yhdeksässä kyse oli kotioppijoista, jotka eivät olleet kirjoilla missään koulussa ja yhdessä erityisistä opetusjärjestelyistä lapsen/nuoren ollessa koulun kirjoilla. Kokemuksia kotiopetukseen siirtymisestä kuvailtiin sanoilla kuten *hyvä*, *kiva*, *helpottava*, *tykkää*. Yksittäisistä kommenteista nousi esille myönteisen kokemuksen lisäksi myös kaipuu kouluun, jossa ei kiusata, halu olla enemmän kavereiden kanssa ja se, että kiusaamisen seurauksia työstetään vielä pitkään.

Tapauksissa, joissa koulutilojen sisäilmasta johtuvat oireet olivat ensisijainen (15) tai osittainen (1) syy päätyä kotiopetukseen, oireiden ja sairastelun väheneminen, stressitason aleneminen, helpotus ja pääseminen pois huonosta sisäilmasta nousivat selkeästi esille myönteisinä puolina. Vastauksissa manitiin myös epäkohtia kuten opetusvastuun siirtäminen vanhemmille, jotka eivät ole opettajia, ongelmat yhteistyössä koulun kanssa, tiedonkulussa ja kotiopetuksessa olevan lapsen/nuoren kohtelussa, mikä koettiin esimerkiksi stressaavana ja ahdistavana. Epäkohtia nostettiin enemmän esille tapauksissa, joissa kyse oli erityisistä opetusjärjestelyistä.

Alla on muutamia otteita kotiopetukseen siirtymisen myönteisistä ja vähemmän myönteisistä kokemuksista.

Toinen toivoisi kovasti homeetonta koulua.

Maailman parhaalta - uusi koulu on paras!

Alku oli todella raskas. Myös sairaus vaikeuttanut tilannetta. Välillä koetaan myös tosi mukavia oppimisen hetkiä.

Hyvä ratkaisu, mutta tuo yksinäisyyden.

Mitä tällainen yhteiskunnan suhtautuminen sairastuneisiin nuoriin antaa kuvaa lapselle/nuorelle? Puhutaan syrjäytymisen ehkäisystä, mutta he saavat jäädä oman onnensa nojaan. Mitä, jos vanhemmat eivät osaa tai eivät kykene auttamaan???

Haastavaksi, mutta myös opettavaksi, on joutunut opettelemaan paljon oma-aloitteisuutta.

Huoltajien kokemukset kotiopetukseen siirtymisen vaikutuksista olivat saman suuntaisia lasten tai nuorten kokemusten kanssa. Lapsen tai nuoren terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät vaikutukset havaittiin selvästi, kun kiusaamisesta ja/tai sisäilmaoireilusta koulussa oli päästy eroon. Osalle vastaajista ratkaisu oli tuonut hyvien puolien lisäksi mukanaan muun muassa huolta ja surua, kustannuksia, työajanmenetystä, ylimääräistä työtä ja vastuuta lapsen tai nuoren oppimisesta, stressiä sekä ikävää ja asiatonta kohtelua esimerkiksi koulun henkilökunnan ja viranomaisten puolelta.

Hyvä ratkaisu. Vaikka teini-ikä tuo omat haasteensa, oppiminen etenee hyvin. On helpottavaa, että tarpeetonta stressiä ja pelkoa kiusaamisesta ei nuoremme tarvitse enää kantaa eikä sietää.

Merkittävää lapsen hyvinvoinnin kannalta. Nopeasti kehittynyt koulupelko ja ahdistus on saatu käännettyä oman itsensä kuuntelemiksi, vaikeista tilanteista ja tunteista on päässyt keskustelemaan ja useita taitoja on opittu, lapsi on ottanut oman kehon taas hallintaansa, ylittänyt pelkojansa monilla aloilla.

Lapsi on levollisempi ja paljon enemmän oma itsensä. Sisäilmaan liittyvä tilanne on jatkunut liian kauan ja aiheuttanut kovasti huolta ja murhetta.

Lapsi voi paremmin. Opiskelu on edennyt nopeasti.

Ei ole joutunut enempää kokemaan kiusaamista.

Opiskelu on edennyt hyvin ja on ollut opiskelurauha kotona.

Lapsi on taas hymyilevä, enemmän oma itsensä.

Lapset ovat rauhallisempia, iloisempia. He kokevat koulutyön mielekkäänä. Oppiminen ei lopu koulupäivän jälkeen, vaan jatkuu...toivottavasti läpi elämän.

Helpotti elämää ja huolta. Lapsi sai peruskoulun suoritettua.

(...) kotikoulun pitäisi saada olla vapaaehtoinen ratkaisu, eikä pakon sanelema.

Aivan hirvittävä stressi ja työmäärä, joka ei kuuluisi vanhemmalle. Veroja maksetaan tavallaan turhaan, kun palvelut eivät koske meitä. (...) Lapsemme ovat näkymättömiä. Suru ja paine lapsesta on valtava, koska kaikesta näkee, että hän haluaisi olla muiden ikäistensä kanssa ja pitää myös hauskaa välitunneilla. Sellainen nuoruuden vaihe jää kokonaan väliin. Itse kun muistaa ne eläneensä niin hirvittää ajatus, jos olisi itse joutunut nuorena samaan tilanteeseen.

5 YHTEENVETOA

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat -kyselyyn osallistuneiden huoltajien vastauksissa korostui kotiopetukseen siirtymisen mukanaan tuoma helpotus lapsen tai nuoren vaikeaan tilanteeseen johtuen kiusaamisesta ja/tai sisäilmaoireista koulussa. Yleisesti ottaen oltiin myös tyytyväisiä siihen, että kotiopetuksessa opiskelu oli mahdollista turvallisessa, rauhallisessa ilmapiirissä ja terveellisemmässä ympäristössä. Osa vastaajista ilmaisi kuitenkin, että lapsi tai nuori kävisi mieluummin koulua ja että kotiopetukseen siirtyminen oli tuonut arkeen haasteita kuten ylimääräistä vastuuta, rahanmenoa ja työtä. Osassa vastauksia tuotiin esille huoli kaverisuhteista tai kritisoitiin sitä, että kiusaamisen tai sisäilmaongelmien vuoksi lapsi tai nuori ylipäätänsä joutuu eriarvoiseen tilanteeseen suhteessa koulua käyviin.

Kyselyn perusteella moni kotiopetukseen siirtyneistä perheistä on saanut osakseen koulun ja viranomaisten taholta negatiivista kohtelua ja jotkut jopa kiusaamista kotiopetuspäätöksen seurauksena – etenkin erityisten opetusjärjestelyjen yhteydessä ja kotiopetukseen siirtymisen ensisijaisen syyn ollessa sisäilmaongelmat. Useampi vastaaja koki, että sisäilmaoireisiin ei suhtauduta vakavasti, vaan niitä vähätellään. Kotiopetukseen on voitu suhtautua myös epä- ja ennakkoluuloisesti ilman riittävää tietämystä. Kritiikkiä saivat osakseen myös suuret luokkakoot, ryhmien vaihtuminen, tuen puuttuminen sisäilmasta oireilevilta ja heidän huoltajiltaan sekä opettajat, jotka eivät kohtaa lapsia yksilöinä. Vastaajien joukossa oli kuitenkin myös niitä, joilla oli positiivisia kokemuksia yhteistyöstä koulun ja opettajien kanssa.

Kyselyn lopuksi huoltajat saivat halutessaan kommentoida vapaamuotoisesti jotakin kyselyn aihepiiriin liittyvää. Tärkeä sanoma, joka kommenteista välittyi, kytkeytyi lapsen ja nuoren oikeuksiin ja oikeuteen oppia sekä saada tukea riippumatta siitä, opiskeleeko hän kotona vai koulussa.

Kun lapsi/nuori haluaa käydä koulua, niin hänelle parasta vaihtoehtoa tulee tukea kaikin keinoin. Tärkeintä on saavuttaa riittävä pohja jatko opintoja varten.

Sisäilmasairaudet pitää ottaa paremmin huomioon ja niistä kärsiviä pitää tukea. Ei ole lapsen eikä nuoren vika, jos on sairastunut käytyään päiväkoteja ja kouluja, joiden sisäilmaongelmia on salattu koko hänen elämänsä ajan!

Lapsen/nuoren kokema kiusaaminen on aina raskasta myös huoltajille. Kotikoulu tarjoaa hyvän vaihtoehdon tilanteessa, jossa koulussa olo ei enää onnistu tai se muuttuu pelkäksi peloksi ja selviytymiseksi oppimisen sijaan. Asenteiden pitäisi muuttua ja yhteistyötä kehittää - ei luoda tarpeetonta kuormaa ja vastakkainasettelua.

Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat –kyselyllä saatiin kerättyä tietoa ja kokemuksia eri puolelta Suomea painopisteen ollessa Etelä-Suomessa sekä Länsi- ja Sisä-Suomessa. Vastausten määrän perusteella ei voida kuitenkaan vielä vetää yleistäviä johtopäätöksiä kiusaamisen ja/tai sisäilmaongelmien vuoksi kotiopetukseen päätyneiden kotikoululaisten ja erityisissä opetusjärjestelyissä opiskelevien tilanteesta ja kokemuksista Suomessa. Kyselyvastauksissa toistuu kuitenkin samoja kysymyksiä ja teemoja, joista on keskusteltu ja keskustellaan erilaisissa suomalaisissa kotikouluaiheissa keskusteluryhmissä. Sisäilmaongelmien osalta keskustelua käydään myös niille perustetuissa ryhmissä sekä esimerkiksi Ratkaistaan yhdessä –hankkeen sekä Homepakolaiset ry:n toimesta.

Kotiopetukseen päädytään monesta eri syystä, ja kiusaaminen tai sisäilmaongelmat vain yhtenä niistä. Kyse on kuitenkin kahdesta merkittävästä syystä, jolla on vaikutusta lapsen ja nuoren hyvinvointiin sekä mahdollisuuksiin opiskella terveessä, turvallisessa ja tasa-arvoisessa oppimisympäristössä. Osalla perheitä kotiopetuksessa on kyse kotikoulusta ja osalla koulun kanssa sovituista erityisistä opetusjärjestelyistä. Vaikka näissä kotiopetuksen muodoissa on eroja, yhteistä tarttumapintaa löytyy muun muassa huoltajien pyrkimyksissä helpottaa ja parantaa lapsensa tai nuorensa tilannetta silloin, kun koulussa opiskelu syystä tai toisesta käy liian vaikeaksi.

Tässä kyselyssä esille tulleita asioita olisi mahdollista tehdä näkyvimmiksi ja edistää parempaa toimintakulttuuria ja perheiden sekä oppijoiden tasa-arvoisempaa kohtelua,

mikäli kotikoulun, kotiopetuksen, kiusaamisen ja sisäilmaongelmien ympärille rakentuvat yhdistykset, yhteisöt ja yksittäiset toimijat löytäisivät mielekkäitä tapoja toimia yhdessä.

Lopuksi yhdistys haluaa vielä kiittää *Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat* –kyselyyn vastanneita arvokkaasta panoksestaan yhteisen kotikouluasian hyväksi.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

1(5)

KYSYMYKSET VASTAUKSET

Kysely kotioppijoiden huoltajille: Kiusaaminen ja/tai sisäilmaongelmat kotiopetukseen siirtymisen taustalla

Kotiopetukseen siirrytään monista eri syistä ja usein ne liittyvät siihen, että huoltajat haluavat itse vaikuttaa enemmän lapsen tai nuoren opiskeluun, oppimismenetelmiin ja oppimisympäristöön. Osassa perheitä keskeinen tekijä kotiopetukseen siirtymisessä on ollut kiusaaminen tai sisäilmaongelmat koulussa.

SUOMEN KOTIKOULUYHDISTYS RY:N kyselyllä kartoitetaan kiusaamisen ja/tai sisäilmaongelmien yleisyyttä syynä siirtyä kotiopetukseen Suomessa. Kyselyllä kerätään myös kotikouluperheiden ja kotioppijoiden kokemuksia itse prosessista, kotikouluun siirtymisen vaikutuksista, kotikoulun toteuttamisesta sekä siitä, miten heitä on kuultu ja lapsen/nuoren tilanne ja kokemus otettu huomioon esimerkiksi oppivelvollisen edistymisen seurantaan liittyvissä asioissa. Kyselyn tarkoituksena on tehdä aihetta näkyväksi ja saada tietoa, joka hyödyttää kotikouluun liittyvää tutkimusta.

Saadut vastaukset koostetaan raportiksi, joka julkaistaan yhdistyksen nettisivuilla helmi-maaliskuussa 2018. Lisäksi yhdistys julkaisee aiheesta artikkelin, jossa käsitellään kiusaamisen ja sisäilmaongelmien merkitystä, osuutta ja vaikutusta perheiden päätöksissä ottaa lapsi tai nuori kotikouluun sekä annetaan ääni kotioppijan ja hänen perheensä kokemuksille.

Kyselyyn vastataan anonyymisti, ja se on avoinna 22.2.2019 saakka.

Lisätietoja:
Suomen Kotikouluyhdisty ry
Maaret Salminen
toimisto@suomenkotikouluyhdistys.fi

Kyselyn kysymykset 1-20

Tähdellä merkityt ovat pakollisia, mutta toivomme osallistujien vastaavan muihinkin kysymyksiin.

1. Onko perheessänne päädytty ottamaan lapsi/nuori pois koulusta kotiopetukseen (valitse sopivin vaihtoehto)

- ensisijaisesti kiusaamisen vuoksi
- osittain kiusaamisen vuoksi
- ensisijaisesti koulutilojen sisäilmasta aiheutuneiden oireiden vuoksi
- osittain koulutilojen sisäilmasta aiheutuneiden oireiden vuoksi
- sekä kiusaamisesta että sisäilmaoireista johtuen

2. Onko perheessänne kyse (valitse sopivin vaihtoehto) *

- kotiopetuksesta kotikoulussa (lapsi/nuori ei ole kirjoilla koulussa)
- erityisistä opetusjärjestelyistä (lapsi/nuori on kirjoilla koulussa)
- muusta järjestelystä (tarkenna vastauksessa)

Tarkenna muu järjestely:

Lyhyt vastausteksti

(jatkuu)

3. Kuinka montaa perheenne nykyistä tai entistä kotioppijaa kiusaaminen ja/tai sisäilmaoireet koskevat? Ilmoita lukumäärä ja erittele tarkemmin vastauksessa. *

Pitkä vastausteksti

4. Onko yhden lapsen kiusaaminen vaikuttanut siihen, käyvätkö muut perheen lapset koulua?

- ◯ on vaikuttanut
- ◯ ei ole vaikuttanut

Tarkenna vastauskenttään:

Pitkä vastausteksti

5. Ovatko sisäilmaongelmat yhdessä koulussa vaikuttaneet siihen, etteivät muutkaan lapset mene kouluun?

- ◯ ovat vaikuttaneet
- ◯ eivät ole vaikuttaneet

Tarkenna vastauskenttään:

Pitkä vastausteksti

6. Millä alueella kotikoulua käydään/on käyty kiusaamisen ja/tai sisäilmaoireiden vuoksi?

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Lounais-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Länsi- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi ja Lappi
- ☐ Ahvenanmaa
- ☐ Muualla, missä?

Tarkenna muu alue.

Lyhyt vastausteksti

Ilmoita halutessasi aluetta koskevaan vastaukseesi liittyvä kunta:

Lyhyt vastausteksti

(jatkuu)

7. Oliko kyse (valitse sopivat vaihtoehdot) *

- [ ] KiVa-koulusta
- [ ] koulusta, jossa "ei esiinny kiusaamista" (kiusaamista ei myönnetä tapahtuvan)
- [ ] koulusta, jossa tiedetään ilmenevän paljon kiusaamista
- [ ] koulusta, jossa sisäilmaongelmia ei ole havaittu tutkimuksin
- [ ] koulusta, jossa sisäilmaongelmiin ei ole puututtu
- [ ] koulusta, jossa on väistötilat
- [ ] muusta (tarkenna vastauskenttään)

Tarkenna vaihtoehto "muusta":

Pitkä vastausteksti

8. Hoidettiinko asiaa ja puututtiinko kiusaamiseen / sisäilmaoireisiin koulussa ennen kotiopetuspäätöstä? *

- ( ) ei
- ( ) kyllä

Tarkenna, millä tavalla asiaa hoidettiin ja siihen puututtiin:

Pitkä vastausteksti

9. Millä luokka-asteella kotiopetukseen siirtyminen tapahtui, ja ajoittuiko se lukukauden/lukuvuoden päättymisen jälkeen vai keskelle lukukautta? *

Pitkä vastausteksti

10. Kuinka kauan lapsi/nuori on ollut tai oli kotiopetuksessa? *

Lyhyt vastausteksti

11. Ilmoititteko koululle tai viranomaiselle kotiopetukseen siirtymisen yhteydessä syyn, miksi päädyitte perheessänne kyseiseen ratkaisuun?

- ( ) kyllä (siirry kysymykseen 11 A)
- ( ) ei siirry kysymykseen 11 B)

11 A. Millä tavalla ilmoitukseenne suhtauduttiin?

Pitkä vastausteksti

11 B. Miksi ette ilmoittaneet syytä?

Pitkä vastausteksti

(jatkuu)

12. Liittyikö lapsenne/nuorenne kohdalla ennen kotiopetukseen siirtymistä (valitse sopivat vaihtoehdot) *

- [ ] koulupelkoa
- [ ] ahdistusta
- [ ] stressiä
- [ ] uniongelmia
- [ ] keskittymisvaikeuksia
- [ ] muita oireita, pelkoja tms. (tarkenna vastauksessa)

Tarkenna muut oireet, pelot tms.:

Pitkä vastausteksti

13. Mikä vaihtoehto alla olevista kuvaa tilannettanne parhaiten (valitse sopivat vaihtoehdot)? *

- [ ] Kotiopetukseen päädyttiin lapsen/nuoren omasta aloitteesta.
- [ ] Kotiopetukseen päädyttiin huoltajien aloitteesta.
- [ ] Kotiopetukseen siirtyminen oli perheen yhteinen päätös.
- [ ] Kotiopetukseen siirtyminen nähtiin ainoana vaihtoehtona.
- [ ] Kotiopetukseen siirryttiin koulun rehtorin / opettajan / kunnan opetusviranomaisen / sosiaalityöntekijän / lastensuoj...

Tarkenna edelliseen liittyen kenen/keiden aloitteesta:

Pitkä vastausteksti

14. Sujuiko siirtymävaihe koulusta kotiopetukseen (valitse sopivin vaihtoehto)

- ( ) helposti
- ( ) melko helposti
- ( ) vaikeasti

15. Mitkä tekijät vaikuttivat sujumiseen tai sujumattomuuteen? *

Pitkä vastausteksti

(jatkuu)

16. Saatteko tai saitteko tukea lapsenne/nuorenne kotiopetukseen liittyvissä asioissa (valitse sopivat vaihtoehdot) *

- [ ] tukea ei ole saatu mistään
- [ ] valvonnasta vastaavalta koululta
- [ ] tutkivalta opettajalta
- [ ] muualta, mistä? (tarkenna vastauksessa)

Tarkenna, mistä muualta:

Lyhyt vastausteksti

Tarkenna, millaista tukea olette saaneet/saitte:

Pitkä vastausteksti

17. Onko kotiopetukseen jäämisen syyt otettu huomioon lapsenne/nuorenne kohtaamisessa ja hänen oppimisensa edistymisen seurannassa? Jos, niin millä tavoin? *

Pitkä vastausteksti

18. Millaiseksi lapsenne/nuorenne on kokenut kotiopetukseen siirtymisen? *

Pitkä vastausteksti

19. Millaista vaikutusta kotiopetukseen siirtymisellä on ollut huoltajan näkökulmasta? *

Pitkä vastausteksti

19. Millaista vaikutusta kotiopetukseen siirtymisellä on ollut huoltajan näkökulmasta? *

Pitkä vastausteksti

20. Mitä muuta haluaisitte sanoa tai kertoa kyselyn aihepiiriin liittyvistä kokemuksistanne ja ajatuksistanne?

Pitkä vastausteksti

Mikäli haluat, että yhdistyksestä otetaan sinuun yhteyttä, ilmoita alla nimesi ja yhteystietosi.

Lyhyt vastausteksti

Suomen Kotikouluyhdistys ry – SuKo

Finlands Hemskolaförbund rf

Homeschool Association Finland

Sähköposti: toimisto@suomenkotikouluyhdistys.fi

Nettisivut: https://www.suomenkotikouluyhdistys.fi/

Facebook: www.facebook.com/suomenkotikouluyhdistysry

Twitter: twitter.com/sukoyhdistys

Instagram: www.instagram.com/suomenkotikouluyhdistys

Y-tunnus: 2910623-9

2019